

بررسی کارکرد و جزئیات معماری کاروانسراهای صفوی و چگونگی احیای آنها (نمونه موردی کاروانسرای گدوک)

آرمین ابراهیم زاده¹، علیرضا قاراخانی²

1- دانشجوی کارشناسی ارشد، گروه معماری، واحد سوادکوه، دانشگاه آزاد اسلامی، سوادکوه، ایران، armin_architect68@yahoo.com

2- عضو هیئت علمی گروه معماری، واحد تهران غرب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران، alireza_gharakhany@yahoo.com

چکیده

کاروانسراها از بناهای با ارزش معماری ایران می باشند که به دلایل مختلف هم چون نظامی، سیاسی، مذهبی، تجاری و ... شکل گرفته اند. عصر شکوفایی کاروانسراها در دوره صفوی شروع شد و کاروانسراهای جدیدی از لحاظ شکل و کارکرد به وجود آمد. تغییر و تحولات دوران معاصر باعث از بین رفتن ارزش های معماری ایرانی شده است. فراموشی کاروانسراها باعث فرسودگی و متروک شدن آن ها و به پیرو آن نابودی معماری اصیل ایرانی گردیده است. در این مقاله به کارکرد و جزئیات معماری کاروانسراها پرداخته شد. به همین منظور در ابتدا بناهای وابسته به راه با اسامی گوناگون بررسی شد. سپس کاروانسرا از جهت تاریخی، اقلیمی و کارکرد مورد مطالعه قرار گرفت. هدف این مقاله احیای کاروانسراها توسط کاربری های جدید می باشد. کارکردهای جدید در کاروانسراها باعث رونق این بناهای تاریخی خواهد شد. بر این اساس فرضیه تحقیق این است که کاربری مناسب با کاروانسرا باعث پویایی و فعال شدن آن به عنوان یک مرکز گردشگری می شود. در این مقاله با روش توصیفی تحلیلی و بررسی منابع موجود و مطالعات کتابخانه ای به کارکرد و جزئیات کاروانسراها توجه و به ارائه راهکارهایی جهت احیای آنها پرداخته شد. نتایج حاصل از تحقیق به این صورت می باشد که کاروانسراها علاوه بر اینکه یک محل استراحت گاهی بین راهی بودند، در هر کدام از آنها فعالیت خاص انجام می شده است، پس می توان کاربری های متفاوتی را به کاروانسراها اعم از رفاهی، اقامتی، فرهنگی و ... نسبت داد.

واژه های کلیدی: کاروانسرا/معماری ایرانی/ کارکرد/ دوره صفوی

۱- مقدمه

ایرانیان مبدع ساختمانی بودند که بعدها نام کاروانسرا را به خود گرفت. ظهور سلسله صفویه نقطه عطفی در تاریخ کاروانسراهای ایران به شمار می رود. در دوره شاه عباس اول، راه های مناسب کاروان رو توسعه یافت که نتیجه آن ایجاد کاروانسراهای جدید به منظور رونق تجارت بود. شبکه کاروانسرای در این دوره با تکیه بر هویت ایرانی و مذهب شیعه، مبین اندیشه ای بود که در مسئله زیارت، تجارت و بازرگانی خلاصه می شد. امروزه کاروانسرا به ویرانه ای در میان راه ها تبدیل شده که این مسئله ناشی از عدم توجه به کارکرد این بنای تاریخی در کاربری امور تجاری، گردشگری و فرهنگی است. (شانواز، خاقانی، ۱۳۹۴) حال سوالی که پیش می آید این است که آیا کارکرد جدید در کاروانسرا باعث پویایی این بناهای تاریخی خواهد شد؟ در این مقاله با بررسی کارکرد و جزئیات کاروانسراها، کاربری های جدیدی که متناسب با کاروانسرا باشد، پیشنهاد می شود. در دوره معاصر آن طور که باید به جایگاه کاروانسرا از لحاظ کارکردی توجه لازم نشده است و بررسی این نکته می تواند به منظور برنامه ریزی در صنعت گردشگری، هتلداری، تجاری و هم چنین در ایجاد سازگاری میان کاربری عناصر تاریخی گذشته با نیازهای مدرن کارآمد باشد. هدف اصلی در این تحقیق بهره گیری از کاربری مناسب با کاربری